

De ryska specialorganen och den finska frågan 1914-1917

ILJA SOLOMESHCH

Första världskrigets utbrott innebar att storfurstendömet Finlands andel och ställning i det ryska kejsardömets politiska, militärt-strategiska och ekonomiska liv genomgick en betydande förändring. Kriget förändrade tsarregeringens målsättningar och dess möjligheter att förverkliga dem.

Finland låg som ett skydd i den kejsarliga huvudstadens omedelbara närhet. För centralregeringen var det därför viktigt, inte enbart att på ett säkert sätt trygga den ryska militära närvaron i storfurstendömet, utan också att om möjligt garantera den politiska stabiliteten samt motverka anti-ryska och tysksinnade opinioner i storfurstendömet. Samtidigt pågick ett starkt närmande mellan Ryssland och Finland på det ekonomiska området. Genom den ryska regeringens militära beställningar mångdubblades de finländska leveranserna till Ryssland; Ryssland förband sig åter att ersätta förlusten av tysk importerad spannmål i Finland. På denna grund byggde den kejsarliga regeringen sin Finlandspolitik under första världskriget.

Det är dock skäl att framhålla en viktig omständighet. Trots alla försök från de centrala myndigheternas sida under åren före kriget att integrera storfurstendömet fullständigare än tidigare, att förenhetliga lagstiftningen i Finland och Ryssland och att urholka den finländska autonomins innehåll, kvarstod avsaknaden av en allmän legislativ reglering mellan centrum och storfurstendömet ända fram till december 1917. Även om regeringen i stöd av krigsfullmakterna kunde vidta uppenbart impopulära åtgärder i Finland efter krigsutbrottet, kvarstod de juridiska grundmotsättningarna oförändrade.

Läget och utvecklingen inom de rysk-finländska relationerna under första världskriget har ur olika synvinklar belysts i undersökningar av

E. Pihkala, P. Luntinen, O. Turpeinen och andra finländska historiker och av deras sovjetiska kolleger I. Bobovič och G. Kornilov.¹ I det följande kommer jag att belysa problemet ur den synvinkel som erbjuder sig genom en granskning av centralmaktens försök att anpassa sig till nya, exceptionella och ständigt föränderliga förhållanden.

Det är känt att den ryska statsmakten efter krigsutbrottet började inrätta nya specialorgan vid sidan av existerande administrativa strukturer. Bland dem vill vi lyfta fram den statliga särskilda delegation för behandling och koordinering av försvarsåtgärderna (på ryska förkortad OSO), ett interdepartementalt organ som samordnade kejsardörets politiska och ekonomiska ansträngningar. Ett annat organ av intresse i detta sammanhang var Kommittén för begränsning av fiendemakternas underhåll och handel (på ryska förkortad KOS) som verkade i anknytning till handels- och industriministeriet på en betydligt lägre nivå inom den statliga hierarkin. Trots att de båda organen till synes hade olika funktioner och fullmakter kan deras verksamhet enligt vår uppfattning här behandlas parallellt. Den främsta motiveringen är att såväl OSO som KOS var krigstida specialorgan. Till följd av deras vida fullmakter hade de tillgång till praktiskt taget all existerande information som regelbundet tillställdes dem av de civila myndigheterna i kejsardömet och i storfurstendömet, av armén, bl.a. av underrättelseorganen och av kontraspionaget, av utrikesministeriet m.fl. myndigheter.

Låt oss alltså granska dessa organs politik i den finska frågan och fästa särskild uppmärksamhet vid deras informationskällor, arbetsmetoder, verksamhetsfält, befogenheter och beslutsfattande samt deras andel i utformningen av den ryska regeringens linje i fråga om Finland.

Specialorganen

De ekonomiska svårigheter som Ryssland ställdes inför under krigets första år ledde i augusti 1915 till inrättandet av Särskilda delegationen för behandling och koordinering av försvarsåtgärderna. Delegationen grun-

¹ För en översikt över litteraturen om relationerna mellan Ryssland och Finland under första världskriget, se I.M. Solomeshch, *Russko-finländskie otnošenija v gody pervoj mirovoj voiny (sovremennaja istoriografija voprosa)*, Institut jazyka, literatury i istorii Karelskogo filiala AN SSSR. Naučnye doklady (Petrozavodsk 1988).

dades som ett koordinerande organ mellan olika förvaltningsgrenar med huvuduppgiften att styra kejsardömets ekonomi för att övervinna den allt svårare krisen i den ryska arméns materiella underhåll.

OSO:s arbete leddes av ministerrådets ordförande. I delegationens arbete deltog representanter för alla ministerier och viktigare statliga organ. För att koordinera och leda industriinrättningarnas verksamhet ute i landet grundades fabriksdelegationer under OSO-delegater i tolv ryska industricentra.²

OSO:s relationer till handels- och industrimännen i Finland var inte i sin helhet föremål för särbehandling vid delegationens sammanträden. Frågor rörande Finland behandlades separat i varje konkret fall. På basen av OSO:s redogörelser fattade regeringen beslut om placering av krigsbeställningar vid produktionsinrättningar i Finland, övervakade leveransernas, betalningarnas och godstransporternas förlopp. De för delegationen mest bekymmersamma omständigheterna i fråga om Finland var bristen på medel att betala fullgjorda leveranser samt trafikkrisen.

Inom regeringskretsarna rådde i allmänhet ingen tvekan om det nödvändiga och motiverade i att dra in storfurstendömets ekonomiska resurser i krigsansträngningarna. Vid OSO:s sammanträden framfördes visserligen tvivelsmål i fråga om det ändamålsenliga i att placera krigsbeställningar i Finland på grund av storfurstendömets utsatta geografiska läge, men den ekonomiska nyttan fick snart överhanden över dylika betänkligheter.³

Genomförandet i Finland av åtgärder motiverade av de exceptionella krigsförhållandena försvarades av att den juridiska sidan allmänt var konfliktfylld och oreglerad. Detta kom särskilt till synes i samband med frågan om att inrätta en post som befullmäktigad för OSO:s ordförande i Finland. Lagen om inrättandet av OSO hade inte formellt utsträckts till storfurstendömet och posten inrättades genom en dagorder av överbefälhavaren över arméerna på Norra fronten i november 1916. Till be-

² S. V. Voronkova. *Materialy Osobogo soveščanija po oborone gosudarstva. Istočnikovedčeskoe issledovanie* (Moskva 1975), s. 5. M. F. Florinski, *Krizis gosudarstvenno-gu upravlenija v Rossii v gody pervoj mirovoj voiny: Sovet ministrov v 1914–1917 gg* (Leningrad 1988), s. 103–114. OSO:s protokoll i *Žurnaly Osobogo soveščanija dlja ob-suždenija i obedinenija meroprijatij po oborone gosudarstva. 1915–1918 gg. 1–3* (Moskva 1975–1979).

³ *Žurnaly OSO* 1, s. 311.

fattningen utsågs M. Borovitinov, viceordföranden i den finländska senatens ekonomidepartement. Däremot inrättades inte i Finland några fabriks- eller distriktsdelegationer som på andra håll i kejsardömet. De ersattes till en del av organ som grundades på initiativ av finländska affärsmän och industriidkare med intressen på den ryska marknaden.

I samarbete med krigsministeriet sände OSO specialfullmäktige till Finland med uppdrag att lösa konkreta frågor. De övervakade att krigsleveranserna följde de fastslagna tidtabellerna och produkternas kvalitet samt försökte efter förmåga kämpa mot den djupgående trafikkrisen på de finländska järnvägarna.⁴

På detta sätt kunde vilka som helst specialåtgärder i förhållande till Finland vidtas i huvudsak i militärmyndigheternas namn och i kraft av dessas fullmakter och inte som på andra håll i kejsardömet genom beslut som fattades av OSO på initiativ av dess befullmäktigade.⁵

De politiska aspekterna av tsarregeringens politik gentemot Finland var oupplösligt förenade med de ekonomiska. I detta sammanhang bör man inte glömma, att den finska frågan under den aktuella perioden (1914–mars 1917) inte hade någon större självständig betydelse för kejsardömetts regeringskretsar eller att de åtminstone uppfattade saken på detta sätt. Denna tes kan i stor utsträckning underbyggas genom en granskning av den verksamhet som bedrevs av Kommittén för begränsning av fiendemakternas handel och underhåll.

Först något om KOS:s historia. Efter världskrigets utbrott organiserade entente-makterna en ekonomisk blockad mot centralmakterna. Trots alla åtgärder fick Tyskland och Österrike-Ungern i alla fall råvaror, industriprodukter och livsmedel utifrån. Våren 1915 hölls i Paris en konferens mellan företrädare för Ryssland, England, Frankrike och Italien. Vid denna beslöts att utöver de kommittéer för begränsning av fiendemakternas handel och underhåll som verkade i England och Frankrike skulle motsvarande organ inrättas i Ryssland och Italien.

Den ryska KOS grundades på basen av en interdepartemental delegation som under S.A. Shatelens ledning verkade vid marinministeriet och representerade de förvaltningsgrenar som handhade exporten från Ryss-

⁴ Central'nyj gosudarstvennyj voenno-istoričeskij arhiv SSSR (CGVIA) f. 802, op. 1, d. 214, l. 60 och d. 1218, l. 8–10.

⁵ *Žurnaly OSO* 2, vyp. 3, s. 420.

land. Frågan om grundandet av KOS i anknytning till handels- och industriministeriet behandlades i ministerrådet i slutet av augusti 1915. I september stadfäste Nikolaj II beslutet om kommitténs grundande.⁶

Ordförande i KOS blev den kände nationalekonomen, filosofen och politikern, professorn i nationalekonomi vid Polytekniska institutet i Petersburg P.B. Struve (1870–1944). I kommittén satt representanter för marinministeriet, utrikesministeriet, krigsministeriet, finansministeriet, justitieministeriet och överstyrelsen för jorddisposition och lantbruk. Till KOS:s sammanträden inkallades vidare experter från dessa och andra förvaltningsorgan. Kommittén hade representanter på olika håll i kejsardömet och utanför dess gränser. I enlighet med ministerrådets beslut ingick det i kommitténs uppgifter att insamla och analysera uppgifter om den ryska utrikeshandeln och fiendemakternas behov samt om de utländska varor som Ryssland behövde under kriget. För att fullgöra detta uppdrag försågs KOS med omfattande fullmakter att samla in uppgifter. En granskning av arkivkällorna rörande KOS:s verksamhet visar att Finland i mycket hög grad väckte kommitténs uppmärksamhet.⁷

Finlands utrikeshandel under kriget

Anefter som kejsardömet ekonomi förlamades i allt större utsträckning, började i Ryssland höjas röster som anklagade Finland för bristande lojalitet, försök att dra nytta av Rysslands svårigheter och t.o.m. för direkt samverkan med fienden. Varuströmmen över järnvägen till Finland och vidare västerut började väcka uppmärksamhet i vida medborgarkretsar och gav upphov till misstankar och misstro.⁸

⁶ Central'nyj gosudarstvennyj istoričeskij arhiv SSSR (CGIA)) f. 30, op. 1, d. 8, 1. 1–3.

⁷ R. Pipes skriver i sin biografi över Struve att han inte lyckats finna material rörande KOS i sovjetiska arkiv, *Struve. Liberal on the Right 1905–1944* (Harvard, Mass. 1980), s. 220. Det är riktigt att detta material fram till senaste år hållit i "speciell förvaring", vilket innebär, att endast en begränsad grupp forskare fått tillstånd att ta del av det. Kommitténs arkiv förvaras i SSSR:s statliga historiska centralarkiv (f. 30) och omfattar elva arkivmappar och sammanlagt över två tusen sidor. Av mapparna gäller fyra Finland, av dem innehåller en (d. 5) enbart ombuds rapporter och korrespondens rörande Finlands export och import.

⁸ Materialet ger intrycket, att ifall kampanjen mot Finland i samband med exporten

P.B. Struve utsågs till ordförande för den Kommitté för begränsning av fiendemakternas handel och underhåll som bildades i Ryssland 1915. Struve har här fotograferats kort efter flykten till Stockholm 1919. (R. Pipes, Struve).

Det huvudsakliga resultatet av KOS:s aktivitet i förhållande till Finland var en skrift om "Finlands utrikeshandel under kriget".⁹ Dess tillkomstshistoria var följande. På initiativ av handels- och industriministeriet väcktes i ministerrådet frågan om villkoren för varuexporten västerut genom Finland. Som ett undantag tilläts export av ägg, fågelkött, vilt, smör och svinkött över Skandinavien till England. Samtidigt infördes en strikt ordning enligt vilken man på detta avsnitt skulle övervaka exporten för att försäkra sig om att varorna inte föll i fiendens händer eller stannade på finländskt område. Ministerrådet krävde en noggrann övervakning och uppföljning för att exporten genom Finland inte skulle överskrida den fastslagna nivån. Vid denna tid hade redan en kampanj inletts i Ryssland för att skära ned livsmedelsleveranserna till Finland självt, ty det hade framförts misstankar, att livsmedel lagrades i storfurstendömet för fiendens och finländska upproriska räkning. Dessa miss-

av ryska varor och livsmedel inte startades med avsikt, använde åtminstone anti-finländskt inställda kretsar, bl.a. militärkretsarna, den aktivt för sina egna ändamål.

⁹ *Vnešnjaia torgovlja Finljandii vo vremja vojni* (Petrograd 1916), 52 s.

tankar fick dock inte stöd på alla håll. Vintern 1915 förkunnade sålunda finansminister P.L. Bark i ministerrådet att han hade någon som helst anledning att klaga över missbruk i den ryska exporten till Finland. Trots det fäste ministerrådet i februari 1915 åter uppmärksamhet vid att de finländska tullmyndigheterna borde skärpa sin vaksamhet.¹⁰ KOS intog även samma ståndpunkt senare då kommittén företog egna specialundersökningar.

Kommitténs redogörelse trycktes på marinministeriets tryckeri i en liten upplaga. Texten hade utarbetats av KOS:s tjänsteman V.F. Hoefding, medan förordet författats av Struve. Kommitténs slutsatser, som godkändes av handels- och industriministern, delgavs statsminister Stürmer den 7 mars 1916.

Hur låg det då egentligen till, missbrukade Finland ryska råvaror och produkter till förfång för kejsardömet? Handlade storfurstendömet med Tyskland? Vilka var de verkliga orsakerna till en så stor varuström i riktning mot Finland? Låt oss citera ett utdrag ur Struves förord:

En jämförelse av de statistiska uppgifterna rörande Finlands utrikeshandel ger inte svar på alla frågor ... av den orsaken, att import- och exportstatistiken inte alltid förmår belysa det ena eller andra varupartiets destination ... Men trots att vissa delar av Finlands varuutbyte ... kräver utredning, kan man bilda sig en rätt klar uppfattning om den finländska utrikeshandeln i dess helhet. Kriget ... har synnerligen strikt, mycket striktare än tidigare knutit dess [storfurstendömet] ekonomi till kejsardömet ekonomi. Detta drag i Finlands krigstida varuutbyte ger de undersökta nya aspekterna av Finlands näringsliv en betydelse som sträcker sig utöver de ramar, som avgränsar specialfrågan om i vilken utsträckning Finland kunnat leverera de livsmedel storfurstendömet fått från Ryssland vidare till andra länder. Den sistnämnda företeelsen har såsom dessa statistiska uppgifter helt övertygande visar inte alls den omfattning eller den betydelse som den ibland tillmäts.¹¹

P.B. Struve hade gjort sig känd som en oklanderlig samhällstjänare och analytisk forskare och hans uppfattning var helt klar, även om den framfördes med vissa reservationer. Vad gav KOS:s ordförande anledning att de facto försvara Finlands och dess invånares heder? Förklaringen bestod framför allt i hans praktiskt taget obegränsade möjlighet att använda och kritiskt jämföra information.

Den första viktiga undersökningen rörande Finland som KOS deltog

¹⁰ CGIA f. 1276, op. 11, d. 1237, 1. 7–18 och op. 12, d. 35, 1. 23–27.

¹¹ *Vnešnja torgovlja Finljandii vo vremena voiny*, s. 2.

i, var en affär som gällde foder- och linfrökakor. I slutet av sommaren 1915 framgick att mycket stora partier linfrökakor transporterades från Petrograds hamn till Finland. En representant för det ryska tullverket fick "av finländska skeppare och olika privatpersoner" veta, att avsikten var att linkakorna skulle exporteras till Sverige och därifrån vidare till Tyskland samt att lasten inte ens lossades från fartygen i Finland. Tyskland påstods åter behöva linkakor för att man kunde utvinna glycerin ur dem. Inblandade i den olagliga exporten var handelshuset Rabinovič samt Berend och Blumberg.¹²

I december 1915 delgav överbefälhavaren över arméerna på Norra fronten N.V. Ruzskij statsminister I.L. Goremykin resultaten av den undersökning militärmyndigheterna hade låtit företa. Såsom redogörelsen visade avslöjades handelshuset för delaktighet i export till Tyskland av spannmål och linkakor, en export som "nådde enorma proportioner och omfattade miljoner pud". Vidare framgick att andra inblandade var Lars Krogius' speditorsfirma i Helsingfors samt en viss svensk Du Rietz som kallade sig kommissarie för svenska kronan. För handels- och industriministeriet var det ytterst ovälkommet att Krogius namn dök upp i sammanhanget, ty denne hade på KOS:s uttryckliga uppmaning och efter överenskommelse med England utsetts till huvudmottagare av alla transitoförsändelser som skulle vidarebeordras till England och till väst. I denna egenskap verkade han under den ryska regeringens överinseende.¹³

Det här var emellertid inte den enda och sista anklagelsen mot firman Krogius. Några månader senare fick en nämnd vid huvudartilleriförvaltningen som hade i uppdrag att övervaka lossningsarbetena vid järnvägsstationer och hamnar i Finland reda på att varor samlats i företagets lager och att leverantörerna var missnöjda med speditörens dröjsmål.¹⁴ I april 1916 rapporterade Östersjöflottans överbefälhavares stab till KOS, att svenska tidningar uppgett att firman Krogius hade svårigheter med tullen i Finland då den försökte exportera guld- och platinablandad sand till väst.¹⁵ Hösten 1916 sände KOS en representant till Finland för att

¹² CGIA f. 30, op. 1, d. 3, 1. 16, d. 5, 1. 10 och d. 6, 1. 27–52.

¹³ CGIA f. 30, op. 1, d. 1, 1. 111.

¹⁴ CGIA f. 30, op. 1, d. 3, 1. 178, 184–190.

¹⁵ CGIA f. 30, op. 1, d. 5, 1. 40. Av detta dokument (1. 36–46) framgår att flottans spionageavdelning allmänt sysslade med att infiltrera agenter i speditorsfirmorna.

granska Krogius' verksamhet, men undersökningen ledde inte till några resultat eftersom revisorn insjuknade.¹⁶

Vad gällde Du Rietz framgick snart, att denne illegalt verkade som ombud för de svenska livsmedelsmyndigheterna, trots att han i verkliga saknade fullmakter för detta. Det förblev dock oklart varför det svenska sändebudet i Petrograd i så fall förmedlade hans korrespondens med Blumberg.¹⁷ Dessa omständigheter gav åter general Ruzskij skäl att läxa upp de civila myndigheterna för deras positiva inställning till de otillförlitliga finländarna och att föreslå att regeringen helt skulle förbjuda varutransporter till Sverige.

Vid sidan av spannmål och linkakor nämnde rapporterna bland de varor man misstänkte att transporterades som smuggelgods genom Finland ofta även hönsägg, fågelkött o.a. I KOS:s synfält aktualiserades t.o.m. sådana enskilda fall i Rovaniemi och Torneå där invånare i Finland sålt renar och hästar till utlandet.¹⁸

Vid samma tid rapporterade kontraspionagegruppen vid Sjätte arméns stab om en upptäckt som dess agenter gjort i Sverige:

... i Stockholm finns för närvarande närmare 30 000 judar, såväl ryska som tyska undersåtar. Deras högkvarter är Grand Hotel, där de köper upp varor som inte får exporteras till Tyskland: mjöl, hönsägg och sänder dem vidare till Tyskland, därifrån de åter importerar tyska varor till Ryssland sedan de bytt ut de tyska varumärkena mot svenska eller engelska.

Det påstådda samarbetet mellan judar och finländare för att skada kejsarsardömetns intressen var överhuvudtaget ett omtyckt tema bland militärbefälet. Senare bekräftade Petrograds nyhetsbyrås korrespondent i Stockholm i ett brev till utrikesministeriet, att man i Sverige bytte ut varumärkena på tyska varor, packade om dem och sände dem vidare till Ryssland. Också krigscensurer som granskat privatpersoners brev meddelade hösten 1916 att vissa firmor i Stockholm förmedlade tyska produkter till finländska företag.¹⁹

På basen av materialet i KOS:s kansli kan man sluta sig till att kommittén i allmänhet förhöll sig mycket reserverat till agenternas rapporter

¹⁶ CGIA f. 30, op. 1, d. 5, 1. 143–146.

¹⁷ CGIA f. 30, op. 1, d. 3, 1. 24.

¹⁸ CGIA f. 30, op. 1, d. 3, 1. 78–84 och d. 5, 1. 10, 14.

¹⁹ CGIA f. 30, op. 1, d. 3, 1. 83 och d. 5, 1. 93, 137.

och till de uppgifter som militären levererade. I vilket fall som helst undvek kommittén tydligen att framlägga ogrundade anklagelser och försökte snarare avlägsna möjligheterna till missbruk än straffa konkreta försök att bryta mot bestämmelserna, än mindre straffa hela "det otillförlitliga Finland".

Den ryska politikens resultat

Som ovan konstaterades var det viktigaste resultatet av KOS:s verksamhet i förhållande till Finland att man lät utföra en specialundersökning och publicera resultaten i den nämnda skriften. Hade då de slutsatser som framlades i redogörelsen några följder för utformningen av den ryska regeringens politik gentemot storfurstendömet?

I februari 1916 kom åter från militärt håll uppgifter om risken för att ett av Sverige stött tysksinnat uppror kunde bryta ut i Finland. Man diskuterade bl.a. om det vore ändamålsenligt att evakuera statsegendom från storfurstendömet. Generalstabschefen, general M.V. Alekseev understödde den tanke som framförts av överbefälhavaren över arméerna på Norra fronten att åtgärder rörande Finland skulle genomföras först efter konsultationer med militärmyndigheterna.²⁰ I detta sammanhang frågade statsminister Stürmer handels- och industriminister V.N. Šahovskoj om hans åsikt i frågan. Dennes svar byggde på grundidén i KOS:s redogörelse: även om det i princip fanns möjligheter till missbruk i Finland, saknades dock uppenbarligen vägande bevis för att finländarna var illojala på det ekonomiska området. Šahovskoj förhöll sig också rätt svalt till militärernas bedömningar av Sveriges inställning.²¹

Ungefär vid samma tid försökte KOS avlägsna en av de omständigheter som gjorde det möjligt att transportera ryska varor genom Finland till skada för kejsardömet. P.B. Struve konstaterade upprepade gånger, att olaglig export av varor från Ryssland till väst kunde hållas hemlig

²⁰ CGIA f. 30, op. 1, d. 5, 1. 17–19.

²¹ CGIA f. 30, op. 1, d. 5, 1. 21–23. Militärmyndigheterna förordade i allmänhet med hänvisning till upprorsförberedelserna i Finland att livsmedelsleveranserna till storfurstendömet borde avbrytas. Om de ryska myndigheternas inställning till jägarrörelsen, se O. Turpeinen, *Venäjän viranomaisten suhtautuminen jääkäriliikkeeseen*, Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 7 (Helsinki 1980) och id., 'Jägarrörelsen och de ryska planerna på att inkalla finländare till militärtjänst år 1916', *HTF* 1979, s. 329–340.

РОССИЙСКАЯ ИМПЕРІЯ RYSKA KEJSARRIKET

Свидѣтельство о національности.

Nationalitetscertifikat.

Великое Княжество Финляндское
Storfurstendömet Finland

Магистратъ гор.

Симъ объявляете: что въ корабельный реестре Магистрата, на основаніи предъавленныхъ документовъ, № для года за № внесено судно

Название и позмеція

Мѣсто приписки

Время и мѣсто постройки

Родъ оснастки и матеріала постройки

Magistraten i

stad

Gör vederligt all i det af Magistraten forda skeppregister, på grund af foreteld utredning, den år No inskifrets fartyg et sæson /år

Navn og signalbolstifter

Memort

Byggnadstid och ort

Tacklings- och byggnadsart

Senaten fastställde i mars 1916 nya formulär till skeppshandlingar för i Finland inregistrerade fartyg. Nationalitetscertifikaten lämnade inget tvivel om var finländska fartyg hörde hemma (Finlands författningssamling 16/1916)

på grund av att statistikföringen var annorlunda i Finland och Ryssland. Enligt den rådande ordningen antecknades alla varor som anmäldes för export från Ryssland till Finland i den ryska statistiken som exporterade till Finland. Den finländska statistiken klassificerade åter en vara som importerad ifall den var avsedd för hemmamarknaden. Om en vara sålunda importerades från Ryssland och omedelbart anmäldes som rysk vara för export från Finland upptogs den inte i statistikens kolumn för Finlands export. Resultatet kunde bli att export till områden utanför kejsardömet inte registrerades vare sig i den ryska eller finländska statistiken. I mars 1916 föreslog Šahovskoj på Struves initiativ för generalguvernör F.A. Seyn i Finland att denna skadliga diskrepans i statistiken skulle rättas till. Resultatet blev att senaten i Finland företog de behöv-

liga preciseringarna i statistiksystemet; de beaktades fr.o.m. den statistiska översikten för april.²²

Ett viktigt resultat av KOS:s verksamhet var en bestämmelse som kommittén beredde och som förbjöd transport av vissa godspartier till orter vid eller i närheten av gränsen. Impulsen till denna bestämmelse var att man i Torneå upptäckt stora partier varor, som inte fick exporteras från kejsardömet och som enligt dokumenten var avsedda enbart för Finland. Frågan diskuterades vid ministerrådets sammanträde den 6 maj. Rådet konstaterade att det var besvärligt att genomföra ett beslut på basen av lagen om rikslagstiftning av den 17 juni 1910, men godkände ett nytt system. Varje gång någon ansökte om att få exportera förbjudna varor från Finland skulle den finländska senaten utan dröjsmål informera finansministern och utverka tulldepartementets eller i vissa fall utrikesministeriets medgivande. I allmänhet fick senaten direktiv att behandla ansökningar om export från Finland "enbart utgående från om det är möjligt med tanke på lagren av ifrågavarande varor i Finland". För att uppfylla detta beslut av ministerrådet publicerade senaten den 30 maj 1916 ett beslut som förbjöd sändandet av gods till gränsområdena utan särskilda intyg.²³

*

Det framgår alltså, att såväl delegationen för koordinering av försvarsåtgärderna som kommittén för begränsning av fiendemakternas underhåll och handel vid sidan av andra ryska statsorgan försökte lösa upp den hårda "finska knuten" på något sätt, men inte på ett sätt som enbart svarade mot krigstidens behov. Det var dock långifrån någon lätt uppgift och svårigheterna berodde bara delvis på krigstiden. Såväl OSO som KOS var exceptionella organ som tillsatts på grund av exceptionella förhållanden. Det är dock belysande att ingendera trots sina omfattande fullmakter lyckades få till stånd något radikalt nytt i fråga om Finland. Kort sagt kan man konstatera att det knippe av olikartade problem som vanligen gick under benämningen "den finska frågan" var så invecklat, att en lösning låg utom räckhåll för kejsardömet myndigheter.

²² CGIA f. 30, op. 1, d. 5, 1. 26–27, 126.

²³ CGIA f. 30, op. 1, d. 5, 1. 94–100, 122. *Finlands författningssamling* 32/1916.